

בינת זקנים

לקחי מוסר ודרך ארץ הנלמדים מפרשת השבוע מחז"ל וזקני הדורות ז"ל

תצוה - תשב"ב

תורה - יראת שמים: כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו מתקיימת

מנורת המאור היא דוגמא לתורה שמאירה לעולם, וכמו שאמרו (בבא בתרא כה:): הרוצה להחכים ידרים וכו', וסימניך מנורה בדרום, [ע"כ]. וכן אמרו (ברכות נז): "הרואה שמן זית בחלום יצפה לחכמה, דכתיב (משלי ו' כ"ג) "כי נר מצוה ותורה אור". ולרמז זה נאמר "זך כתיב למאור", שדרשו (רש"י שמות שם, ע"י מנחות פו:) "זך" - בלי שמרים. והטעם, לפי שהזכר ענין הזכות קודם הכתישה, ואם היה שמן מזוקק ששקטו שמריו היה לו לומר "כתיב זך", לכך הביא רש"י "כמו ששינינו במנחות (פג) מגרגרו בראש הזית וכו', שענין הגרגור או הגלגול לפי הלשונויות שבגמרא (שם) הוא שיהיו מבושלות ששמנן אגור בתוכן, עד כי בכתוש אותם השמן זב מאיליו ואין יורד עמו שמרים.

והנה רמז למה שאמרו (אבות ג' ט') כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת. לכך לא הכשיר הכתוב למנורה השמן שיש בו שמרים בתחילתו אע"פ שלסוף יזדכך, אלא שיהיה זך בלי שמרים בתחילתו, וע"כ כך תהא השלהבת עולה מאליה, שכן דרשו (שבת כא.) על "להעלות נר תמיד". וכן הוא הנמשל לתורה, שבזה תקיים בידו, כמו שנאמר (תהלים י"ט י) "יראת ה' טהורה עומדת לעד", וכן מה שאמר "חכמתו מתקיימת". ולזה אמר "להעלות נר תמיד" - שתהיה תורתו עומדת לעד. **(צפנת פענח [למהרי"ט ז"ל] - דרוש לפרשת תצוה).**

בְּאֵהָל מוֹעֵד מִחוּץ לַפְּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדֹת יַעֲרֹף אֹתוֹ אֶהְרֹץ וּבְנִי מְעַרְבַּ עַד בֶּקֶר לַפְּנֵי ה' וְגו' (שמות כ"ז כ"א)

מצוות: הקב"ה נתן לנו מצוות כדי לזכותנו

לא יטעך יצרך לומר שהוא (הקב"ה) צריך לאורך! אמר רבי אבין הלוי ברבי, את מוצא, כל מי שמבקש לעשות לו חלונות, עושה אותן רחבות מבפנים וצרות מבחוץ, למה? שיהו שואבות האור. אבל חלונות שבמקדש לא היו כך, אלא רחבות מבחוץ וצרות מבפנים, למה? שיהא האור יוצא מן בית המקדש ומאיר לעולם. והאור יוצא מתוך ביתו ומאיר לעולם, והוא צריך לנרות! אלא לזכותינו בנרות! אמר דוד (תהלים צ"ז י"א) "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה" (פי' האור שנצטוינו להאיר לפניו כביכול, זרוע הוא לצדיקים, ולעיתיד לבוא יקצרוהו ברנה (ביאור האמרים)).

"באהל מועד מחוץ לפרוכת", שלא יטעה אותך יצרך לומר שהוא (הקב"ה) צריך לאורה. לא היתה המנורה צריכה אלא להנתן לפנים מן הפרוכת אצל הארון (דשם הוא השראת השכינה (ביאור האמרים)), והיא נתונה מבחוץ מן הפרוכת, להודיעך שאינו צריך לאורה של בשר ודם. בנוהג שבעולם, מלך בשר ודם עושה לו מטה ושלחן, נותן את המנורה משמאלו; אבל בבית המקדש המנורה נתונה מימינו של שלחן, שנאמר (שמות כ"ז ל"ה) "ושמת את השלחן מחוץ לפרוכת ואת המנורה נוכח השלחן", להודיעך שאינו צריך לאורה שלך, אלא לזכותך להאיר לך לעולם הבא וכו'. **(תנחומא תצוה סימן ו' ז')**

רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה מ"ב כ"א) "ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר". **(אבות ו' י"א, ו"כ"ב במכות כג:).**

דע בני, כי כל אשר יגיע אצל ה' יתברך בעשות בני אדם כל מצוותיו, איננו רק שחפץ ה' יתברך להטיב לנו! **(ספר החינוך מצוה צ"ה).**

מה שחייבנו הקב"ה בעבודתו, [הוא] לטובתנו. וכן מה שאנו חייבים לעבדו כעל כל אשר גמלנו, אינו אלא לזכותנו, שלא נהיה כפויי טובה. וכן מה שחייבנו עוד

וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שְׁמֵן זֵית זָךְ פְּתִית לְמָאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד (שמות כ"ז כ')

רוחניות וגשמיות: ישתמש במובחר לצורך גבוה

[שמן זית זך" - בלי שמרים. "כתיב" - הזיתים היה כותש במכתשת, ואינו טוחנן בריחים, כדי שלא יהו בו שמרים; ואחר שהוציא טפה ראשונה מכניסן לריחים וטוחנן, והשמן השני פסול למנורה וכשרה למנחות. (רש"י).]

מה מנורה שאינה לאכילה טעונה שמן זית זך, מנחות שהן לאכילה אינו דין שיהיו טעונין שמן זית זך?! תלמוד לומר "זך כתיב למאור", ולא "זך כתיב למנחות". **(תנחומא תצוה סימן ג').**

"שמן זית זך כתיב למאור", בנוהג שבעולם אדם אם יש לו שמן רע, מדליקו בנר, אבל היפה הוא נותנו בתבשיל. אבל בבית המקדש לא היו עושין כך, אלא שמן זית זך היו נותנין למאור, והשני לו היו נותנין למנחות. **(תנחומא [מהדורת באבער] תצוה סימן ג').**

יש בפרשה זו מוסר אל הטועים הנותנים החלק המובחר מן ממונם לצורך החומר - לאכול ולשתות ויתר תענוגות בני האדם, "וכל המלאכה נמבזה ונמס" (לשה"כ שמואל א' ט"ו ט') אותה יתן לצורך נר אלקים נשמת אדם, כדרך שעשה קין; אלא ילך בדרך הבל שהביא מנחה לה' מבכורות צאנו ומחלביהן, כך יתן ראשון למאור לצורך נר אלקים נשמת אדם אשר אורה נצחי, כמו שנאמר "להעלות נר תמיד", והשני יתן למנחות שהיה מאכל לכהנים. ודי רמז בזה למבינים. **(כלי יקר שמות כ"ז כ').**

[הרוצה לזכות עצמו, יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו. הרי נאמר בתורה (בראשית ד' ד') "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו". והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב, שיהיה מן הנאה והטוב; אם בנה בית תפילה, יהיה נאה מבית ישיבתו; האכיל רעב, יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו; כסה ערום, יכסה מן היפה שבכסותו; הקדיש דבר, יקדיש מן היפה שבנכסיו, וכן הוא אומר (ויקרא ג' ט"ז) "כל חלב לה' וגו'". **(רמב"ם הל' איסורי מזבח ז' י"א).**]

מעלתן של ישראל - גאולה: ראש ומובחר מכל האומות, אין פוסקים מן הצדקות - מר להם בימי הגלות, וכשהיו נגאלים יהיה נמתק להם, ויהיה זיו פניהם כזיו השמש רבי תנחומא אומר, למה שמן זית? לפי שהיה סימן אורה לעולם, שנאמר כו'; ובו נמשלו ישראל, שנאמר (ירמיה י"א ט"ז) "זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך", והוא ראש לכל השמנים, כך ישראל ראש לכל האומות, שנאמר (ירמיה ב' ג') "קודש ישראל לה' ראשית תבואתו". וכל דבר שבשמן זית יש בישראל כמותו: מה זית זה אין נושרין עליו לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, כך ישראל אין פוסקין מן הצדקות. וכו'. מה הזית הזה את מערב אותו עם כל מיני משקין והוא עולה למעלה מכולן, כך ישראל כשהן עושין רצונו של מקום הן מעולין על הכל, דכתיב (דברים כ"ו י"ט) "ולתתך עליון", וכו'.

מה הזית הזה תחילתו מר וסופו מתוק, כך ישראל כשהן בגלות הן מתמרמרין בעול המלכיות, וכשנגאלין נמתק להן, שנאמר כו'. "זך" למה? ללמדך שבזמן שיהיו זכין וטהורין, ראויין להביק אורן; ובזמן שיהיו מטונפין בעוונות נאמר בהן (איכה ד' ח') "חשך משחור תאדם". וכשיבוא משיח יהיה זיו פניהם כזיו השמש, שנאמר (ישעיה נ"ח י) "זרח בחושך אורך". **(מדרש הגדול תצוה כ"ז כ').**

לכן נקראו ישראל "זית רענן" (ירמיה י"א ט"ז), שהם מאירים לכל. לכך אמר הקב"ה למשה "ויקחו אליך שמן זית זך". **(שמות רבה ל"ו א').**

[למה נמשלו דברי תורה בשמן? אם יתן קורטוב מים בתוך חבית של שמן, קורטוב שמן יוצא כנגדו; כך מי שהוא מלא חכמה, הכניס דברי בטלה, דברי תורה יוצאים לפי מה שהוא. **וילקוט שמעוני** שיר השירים סי' תתקפ"א). וכ"כ **בשיר השירים רבה** (פרק א'): מה השמן הזה, כוס מלא שמן בידך ונפל לתוכו טיפה של מים, ויצאת כנגדה טיפה של שמן. כך אם נכנס דבר של תורה ללב יצא כנגדו דבר של ליצנות (כל דבר שאינו דברי תורה קרי "ליצנות" יפה קול, ע"ש).] [ואם] נכנס ללב דבר של ליצנות יצא כנגדו דבר של תורה. עכ"ל. וכע"ז **במדרש תהלים** (פרק ק"ט - הועתק בגליון לפרשת משפטים).]

וְעָשׂוּ בַגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן וְלִבְנָיו וְלִבְנֵי לִכְהֹנֵהוּ לִי (שמות כ"ח ד')

תפילה - תורה: להלבש בדרך כבוד בשעת התפילה ובשעה שלומד

נצטוו הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לגדולה וכבוד, ואז יעבדו במקדש, שנאמר "ועשו בגדי קודש לאהרן אחיך ולבניו". מרשי המצוה, היסוד הקבוע לנו כי האדם נפעל לפי פעולותיו ואחריהם מחשבותיו וכוונותיו; והשליח המכפר צריך להתפס כל מחשבתו וכוונתו אל העבודה, על כן ראוי להתלבש בגדים מיוחדים אליה, שכשיסתכל בכל מקום שבגופו מיד יהיה נזכר ומתעורר בלבו לפני מי הוא עובד. וזה כעין תפילין שנצטוו הכל להניח בקצת הגוף שיהיה לזכרון מחשבת הכשר. ואע"פ שגם הכהן היה מניח תפילין, לגודל ענינו היה צריך גם זה. **(ספר החינוך** מצוה צ"ט).

[ידוע מה שפירשו על פסוק (עומס ד' ב') "הכון לקראת אלקיך", שצריך להיות הדור בלבושו בשעת עומדו בתפילה (שבת י'), או בעוסקו בתורה אשר שכינה כנגדו (עי' אבות ג' ו'); אפילו יושב יחידי בביתו, צריך לעמוד כעומד לפני שרי העיר, הכל כמנהג המדינה. ורבים עוברים על זה בהתפללם תפילת ערבית בביתם או בעוסקם בתורה לראש אשמורת. וצריך לזהר מאד, דכתיב (שמואל א' ב' ל') "כי מכבדי אכבד וגו'". **(פלא יועץ** ערך "ליבישה").]

תלמיד חכם ובני תורה: יהיו בלבושם לכבוד התורה

להגדיל הבית עוד, הגדיל מעלת עובדיו ונבדלו הכהנים והלויים, וצוה להלביש הכהנים בגדים נאים ומלבושים יפים וטובים - בגדי קודש לכבוד ולתפארת וכו', מפני שההמון לא יגדל אדם אצלם בצורתו האמיתית (צורתו הנפשית), אלא בשלמות איבריו ויופי בגדיו; והמכוון שתהיה לבית גדולה ותפארת אצל הכל. **(רמב"ם** מורה הנבוכים ח"ג פרק מ"ה).

[**במסכת שבת** (קיד). אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל תלמיד חכם שנמצא רבב (פי' שומן וחלב (רש"י)) על בגדו, חייב מיתה (שצריך להיות חשוב והגון לכבוד תורתו (רש"י)), שנאמר (משלי ח' ל"ו) "כל משנאי אהבו מות", אל תקרי "משנאי" אלא "משנאי" - משנאי" - שממאסין עצמן בעיני הבריות, והבריות אומרים "אוי להם ללומדי התורה שהם מאוסים ומגונים", נמצא זה משנאי את התורה (רש"י)). עכ"ל. **ובמסכת ברכות** (מג): אמרו, גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים המטולאים. עכ"ל. **ובקהלת** (ט"ו ט"ז) כתיב "חֲקַמְתָּ הַמִּסְכָּן בְּזִיזָה וְדָבְרָיו אֵינָם נִשְׁמָעִים".

ועוד **במסכת שבת** (קמה): מפני מה תלמידי חכמים שבבבל מצוינין (פי' מציינין עצמן בלבושים נאים (רש"י)) לפי שאינן בני תורה (פי' אינן בני תורה כל כך לכבדם כבני ארץ ישראל מחמת תורתם, מכבדים אותם מחמת לבושיהן שנראין חשובים (רש"י)).

וכתב בספר **פלא יועץ** (ערך "נקיות"): בכלל מדת הנקיות, שיהא נקי מכל רבב ומכל כלוך, ויהיו בגדיו נקיים ומגוהצים, ולא יראה החוצה בבגדים מלוכלכים כאחד הריקים, דלאו אורח ארעא. וידוע מארז"ל על תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדיו; וכל אדם יעשה עצמו תלמיד חכם לענין זה. עכ"ל. **ובזבחים** (ט) איתא שפעם אחת היה הונא בר נתן עומד לפני מלך פרס, והמלך תיקן את בגדיו כדי לנאותו, ואמר לו "כתוב עליהם (שמות י"ט ו') 'ממלכת כהנים וגוי קדוש' (וצריכים אתם לנהוג עצמכם בתפארת של כהנים דכתיב בהו (יחזקאל מ"ד י"ח) "לא יחגרו ביזע" (רש"י))."

כתב **הכתב סופר** ז"ל (דדוש בריש שו"ת או"ח ד"ה המורם), באי בית המדרש לא ימשמשו בבגדיהם בכל עת ויסלסלו בשערות, כי ידוע שדברים אלו מביאים את האדם לידי חטא, כדאמר במדרש (ב"ר כ"ב ו') מסלסל בשעריו ממשמש בבגדו, אומר היצר הרע "זו משליו!" ודי במה שאמרו חז"ל בתלמיד חכם שלא ימצא רבב על בגדיו. עכ"ל.]

בעבודתו מצד גדולתו, לא לכבודו, כי אם לתועלתו, כי גדולתו הוא מצד עצמותו ואינה תלויה בנו, כי "אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח" (איוב ל"ה ז'). **(בית אלקים** שער היסודות פרק י"ד, וע"ע בספר של"ה - תולדות אדם השער הגדול (אות שכ"ח)).

ואיתא **בקיבושיין** (לא), גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה. וכתב **הריטב"א** ז"ל (שם): רבינו הגדול [הרמב"ן] ז"ל פירש, שהמצוות אינן להנאת הקל יתברך המצוה, אלא לזכותנו; ומי שהוא מצווה קיים גזירת המלך, ולפיכך שכרו מרובה יותר מזה שלא קיים מצוות המלך. עכ"ל.]

וְאַתָּה הַקָּרֵב אֵלַיךְ אֶת אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת בְּנָיו אֲתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֵנוּ לִי וְגו', וְעָשִׂיתָ בַגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת

(שמות כ"ח א'-ב')

תורה: גדולה תורה מן הכהונה - כהונה ומלכות ניתנו בזכות התורה

"ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך וגו'", הה"ד (תהלים קי"ט צ"ב) "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי"; כשאמר הקב"ה למשה "ואתה הקרב אליך", הרע לו (שהוא היה רוצה לשמש בכהונה יפה תואר), אמר לו הקב"ה "תורה היתה לי, ונתתיה לך, שאלולי היא אבדתי עולמי" (פי' השיב הקב"ה למשה שדי לו כתר תורה שניתנה לו, דחשיבא טפי, שלולי היא היה העולם אבד, והיא מקיימתו. אי נמי, אחר שבזולת התורה עולם אבד, אין לתת לו כהונה, כי לא יכול לעשות הכל, ואם ישמש בכהונה יתבטל קצת מהתורה, והעולם יאבד. וכן כתב ראב"ע בחומש (שמות כ"ח א') שלא ניתנה כהונה למשה, מפני שטורח כל ישראל עליו ללמדם המצוות ולדון כל דבר קשה. (יפה תואר). **(שמות רבה** ל"ד ז').

"כבוד חכמים ינחלו" (משלי ג' לה), אין "כבוד" אלא תורה (פי' אין כבוד באדם אלא כשהוא בן תורה (יפה תואר, ע"ש)). תדע לך, מה אמר בראש דברי הימים? "אדם, שת, אנוש" (דברי הימים א' א' א') וכן כולן, ואין אתה מוצא באחד מהם "כבוד" עד שמגיע ליעבץ (את מוצא שם שלשים וששה דורות מאדם ועד יעבץ, ולא כתיב באחד מהם "כבוד" אלא ביעבץ (תנחומא תצוה ס"ט)), שנאמר (דברי הימים א' ד' ט') "ויהי יעבץ נכבד מאחיו"; למה כתוב בו "כבוד"? על שיעג בתורה. הוי "כבוד חכמים ינחלו". וכן אתה מוצא באהרן, מה כתיב? "תורת אמת היתה בפיהו" (מלאכי ב' ו'). מה אמר הקב"ה למשה? "ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת". וכל אלו בזכות התורה שהיה יגע בה, הוי "כבוד חכמים ינחלו". **(שמות רבה** ל"ח ה').

[גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות. **אבות** ה' ה'). **ובאבות דרבי נתן** (נוסח ב') (פרק מ"ח) איתא: אהרן לא זכה לכהונה אלא בזכות התורה, שנאמר (מלאכי ב' ז') "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו". דוד לא זכה למלכות אלא בזכות התורה, שנאמר (תהלים קי"ט ג') "זאת היתה לי כי פקודיך נצרת". עכ"ל. ואיתא **בספרי** (פרשת קורח - פיסקא קי"ט): שלשה כתרים הם, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות. כתר כהונה זכה בו אהרן ונטלו, כתר מלכות זכה בו דוד ונטלו, הרי כתר תורה מונח - כדי שלא ליתן פתחון פה לבאי העולם לומר "אילו היה כתר כהונה וכתר מלכות מונחים הייתי זוכה בהן ונטולך", הרי כתר תורה [תוכחה] לכל באי העולם, שכל מי שזוכה בו מעלה אני עליו כאילו שלשתם מונחים זכה בכלם; וכל מי שאין זוכה בו, מעלה אני עליו כאילו שלשתם מונחים ולא זכה באחד מהם. ואם תאמר, מי גדול משניהם? היה ר' שמעון בן אלעזר אומר, מי גדול, הממליך או המולך? הוי אומר הממליך! העושה שרים או העושה שררה?! הוי אומר, העושה שרים! כל עצמן של שני כתרים הללו אין באים אלא מכחה של תורה! וכן הוא אומר "בי מלכים ימלוכו וגו' בי שרים ישורו וגו'" (משלי ח' ט"ו-ט"ז). עכ"ל.

ובפסיקתא רבתי (פיסקא ט"ו "החודש") איתא, בזכות מה מלך שאול? שהיה בן תורה, "בי מלכים ימלוכו" (משלי ח' ט"ו). עכ"ד. **ובתנחומא** (כי תשא ס"ח) אמרו, כל העוסק בתורה נעשה ראש ומלך, שנאמר (משלי ח' ט"ו-ט"ז) "בי מלכים ימלוכו, בי שרים ישורו", וכן במשה, לפי שעסק בתורה נעשה ראש ומלך. עכ"ל.]

וְאַתָּה תִּדְבֹר אֶל כָּל חֲכָמֵי לֵב וְגו' (שמות כ"ח ג')

תורה: "חכם לב" היינו מי שלבו ריק מהבלי העולם וממולא בדברי חכמה

"חכמי לב", אלו שליבים ריק מהבלי העולם וממולא בדברי חכמה.

(מדרש הגדול תצוה כ"ח ג').